

**KAPODISTRIAS'A GÖRE
YUNAN BAĞIMSIZLIK HAREKETİ VE RUSYA**
ACCORDING TO KAPODISTRIAS
THE GREEK INDEPENDENCE MOVEMENT AND RUSSIA

Arzu ERMAN*

Makale Bilgisi

Başvuru: 16.07.2020

Kabul: 25.01.2021

Article Info

Received: July 16, 2020

Accepted: January 25, 2021

Özet

Yunan bağımsızlık hareketi 18. yüzyılın sonunda Batı Avrupa temelli düşünce akımlarından etkilenen bir diaspora hareketi olarak ortaya çıkmış ve 1821 senesinde Osmanlı Devleti'nden ayrılmaya yönelik genel bir ayaklanmaya dönüşmüştür. Bu bağlamda Rusya, Yunan uyanışının rahatça gelişip yayılma imkânı bulduğu başlıca ülke konumundadır. Bu uyanışın Rusya'daki en büyük destekçisi ise uzun yıllar Çar'a hizmet eden ve 1816 ile 1822 yılları arasında Rusya'nın Dışişleri Bakanı olan Ioannis Kapodistrias'tır. Kapodistrias, Rusya'nın bu meselede taraf olması için Çarı ikna etmeye çalışmaktadır. Ancak Napoléon savaşları sonrasında oluşan yeni dünya düzeni ulusal nitelikli ayrılıkçı hareketlerin bastırılması ve monarşilerin korunması konusunda anlaşmıştır. Öte yandan isyanın çıktığı yerler Avrupa'dan Osmanlı coğrafyasına ulaşan deniz ticaret yolları üzerinde olduğu için bütün Akdeniz ticaretini etkileyebilecek konumdadır. Bu nedenle Büyük Güçler'in birbirlerini kontrol altında tutarken aynı zamanda birbirlerine karşı avantajlı bir konuma geçmeye çalışması nedeniyle Yunan meselesi, Avrupa diplomasisinde uzun süre gündemi meşgul etmiş ve bağımsızlık ancak on yıl süren mücadeleler sonunda kazanılmıştır. Kurulacak Yunan devletinin ilk başkanı olacak olan Kapodistrias'ın otobiyografisi, resmi ve şahsi yazışmaları Yunan bağımsızlık hareketini ve Rusya'nın isyandaki tutumunu aydınlatacak önemli bir kaynak niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Yunan Bağımsızlık Hareketi, Osmanlı Devleti, Yunanistan, Rusya, Ioannis Kapodistrias.

* Arş.Gör.Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü e-posta: arzu_erman@hotmail.com

Abstract

The Greek independence movement emerged at the end of the 18th century as a diaspora movement influenced by thoughts originating from West Europe and a general uprising aimed at separation from the Ottoman State started in 1821. In this sense, Russia is the principal country where the Greek awakening found ample possibility to spread and to develop. The main supporter of this awakening in Russia was Ioannis Kapodistrias, who served the Tzar many years and acted as Russia's Foreign Minister between 1816 and 1822. He tried to convince the Tzar to take sides in this issue, however the new world order established at the end of the Napoleonic wars had come to an agreement to suppress separatist movements and to protect the monarchies. On the other hand the areas where the uprising erupted could affect the whole Mediterranean trade as they were on the marine trade routes reaching from Europe to the Ottoman land. For this reason, as the Great Powers were trying to gain advantage over another while keeping each other under control, the Greek Problem became a current issue for the European diplomacy for a long while and independence was gained only at the end of a ten-years long struggle. The autobiography as well as the personal and official letters of Kapodistrias, who was to become the first president of the newly founded Greek state, are an important source shedding light on the Greek independence movement and Russia's attitude during the uprising.

Key Words: *Greek Independence Movement, Ottoman State, Greece, Russia, Ioannis Kapodistrias.*

Giriş

Tarih sahnesine 14. yüzyılda küçük bir uç beyliği olarak çıkan Osmanlı Devleti, yüzyıllar boyunca tedricen genişlemiş ve bu genişlemesini 17. yüzyıla kadar devam etmiştir. Geçen bu uzun sürede büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti, Müslümanların yanı sıra fethettiği bölgelerdeki gayrimüslimleri de kurmuş olduğu yönetim sistemi içinde belirli bir düzene göre yönetme becerisi göstermiştir. Ancak devletin kadim nizamı 17. yüzyılda Avusturya karşısında almış olduğu yenilgiler ile büyük yara almıştır. Bu yenilgi, Osmanlı'nın yenilebileceğini göstermesinin yanı sıra devletin ileride yaşayacağı siyasi değişim ve dönüşümlerin de işareti olmuştur. 18. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti için en büyük tehlike yüzyıl boyunca sürekli savaşağı Rusya olacaktır.

Bu yüzyılda yapılan savaşların ana sahnesi Osmanlı Balkan coğrafyasında Aşağı Tuna bölgesi olacak ve Osmanlılar Ruslar karşısında ardı ardına kritik yenilgiler alacaktır. Özellikle 1774'te imzalayacağı Küçük Kaynarca Antlaşması ile tarihinde daha önce görmediği nitelikte büyük toprak kayıpları

yaşayacaktır.¹ Osmanlı Devleti için yeni bir dönemin habercisi olan bu süreçte Amerika ve Avrupa'da da ciddi krizlere yol açan büyük devrimci hareketler yaşanmaktadır. Yönetimlerin yasal yetkilerini sadece yönetilenlerin rızalarından aldıkları ilkesi, Amerikalıların Britanya Kralı III. George'a başkaldırmaları ile 1776'da tüm dünyaya duyurulurken yeni siyasi kurumların mutlak bir krallığa karşı büyük bir devrimi kısıktıttıkları yer Fransa olacaktır.² Nitekim 1789 Fransız Devrimi yönetici bir grubun yerine başka bir grubun getirilmesinden ziyade siyasi iktidarın kullanımına yönelik yeni imkanlar getirmesi bakımından daha önce görülen hükümet darbesi ya da sivil ayaklanmalardan ayrılmaktadır.³ Bu yönüyle devrim, hem bölgesel statükoda ve Avrupa güçler dengesinde, hem de siyasal fikirlerde yarattığı korkunç altüst oluşla Osmanlı Devleti'ni etkilemeye başlamıştır.⁴

Oysaki geniş bir coğrafyaya yayılmış olan imparatorluğun heterojen bir yapısı vardır ve Osmanlı sisteminde Müslim ve gayrimüslimlerin belirli bir uyum içinde yaşadığı görülmüştür. Hıristiyan ve Yahudiler millet (dini cemaatler)⁵ olarak örgütlenmiş ve kendi dinsel kimliklerini korumalarına izin verilmiştir. Ancak gelinen süreç yüzyıllar boyu istikrar sağlamış dini cemaatler sisteminin de altını oymaya başlamıştır.⁶ Aslında 19. yüzyılda değişen siyasi konjonktür, birbirlerine zıt iki doktrin olan milliyetçilik ve liberalizmi harmanlayarak Avrupa kıtası için nihai hedef olarak Avusturya-Macaristan ve Osmanlı gibi çok uluslu devletlerin dağılarak anayasal düzenli

¹Carter V. Findley, *Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789- 2007*, Çev. Güneş Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 24- 25.

²William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, Çev. Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara 2013, s. 598.

³ Elie Kedouri, *Avrupa'da Milliyetçilik*, Çev. M. Halûk Demirtaş, MEB Yayınları, Ankara, 1971, s. 4- 5.

⁴Roderic H. Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, 1856- 1876*, Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 24.

⁵Osmanlı Devleti, İslam hukuku çerçevesinde gayrimüslimlerin idaresini belirleyerek kendine özgü teşkilatlanmalarla bu idareyi sistemli hale getirmeye çalışmıştı. Millet Sistemi olarak adlandırılan bu yapılanma ile devlet, ülkede yaşayan en fazla nüfusa sahip ve farklı inanıştaki üç gayrimüslim topluluğu (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) ayrı milletler olarak tanıyor ve İstanbul'da bulunan kendilerine ait dini merkezleri aracılığıyla da onların ülke genelindeki idarelerini sağlıyordu. Hıristiyanlar arasındaki farklı etnik gruplar da inançları ya da başka bazı özellikleri dikkate alınarak Rum veya Ermeni milletine dahil ediliyordu. Bkz. Ramazan Erhan Güllü, *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018, s. 17, 27.

⁶Feroz Ahmad, *Jön Türkler ve Osmanlı'da Milletler Ermeniler, Rumlar, Arnavutlar, Yahudiler ve Araplar*, Çev. Ayşen Gür, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017, s. 4.

ulus devletlere dönüşmesini hedeflemiştir.⁷ Bu bağlamda farklı bir milletten ziyade farklı bir din tarafından yönetilmek olarak anlaşılan yabancı egemenliğine karşı ayaklanmalar, devletin etnik ve kültürel çeşitliliğinin en fazla olduğu Balkanlar'da yoğunlaşmış ve ilk tehdit yüzyılın başında Sırp'lardan gelmiştir.⁸ Aslında Türk yönetimine karşı olmak gibi bir iddia taşımayan Sırp isyanının ilk evresi, aksine yerel yöneticilerin kötü yönetimine karşıdır.⁹ Ancak değişim ve dönüşüm çağında görülen bu hareketler kısa sürede Balkanlardaki Hıristiyan halkların Osmanlı Devleti'nden ayrılmasına yönelik ayaklanmalar niteliğine bürünmüştür.

Böylelikle bölgenin “balkanlaşmasına” doğru evrilen süreç başlamıştır. Bu terim yüzyıl sonunda coğrafi anlamından uzaklaşarak Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olan devletleri tanımlamada kullanılmıştır. Buna göre eski coğrafi ve siyasi birimler milliyetçi akımlarla parçalanarak küçük devletlere bölünmüştür. Bu süreç Yunanistan ile başlamış ve Arnavutluğun bağımsızlığını kazanıp Balkan haritasındaki yerini almasıyla süreç tamamlanmıştır.¹⁰ Dolayısıyla Yunanların¹¹, Osmanlı siyasi sisteminden kopması ve müstakil bir Yunanistan Krallığı'nın ortaya çıkması Osmanlı Devleti'nin yüzlerce yıldır oluşturduğu denge ve ilişkiler ağını değişime uğratmıştır. Bu yüzden Yunan bağımsızlığının Osmanlı Devleti'nin çözülmesine doğru giden süreçte özel bir konumu bulunmaktadır. Çünkü bu hareket her ne kadar Doğu Avrupa'da gelişen ilk ulusal hareket değilse de Hıristiyan olmayan bir ortamda yani Osmanlı Devleti'nde ilk kez yaşanmaktadır.¹² Avrupalı Devletler için ise bu isyan, bir halkın Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmasının ötesinde onların çıkarlarını nasıl

⁷ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar*, C. 1, Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 198.

⁸ Bkz. Selim Aslantaş, *Osmanlı'da Sırp İsyanları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

⁹ Eric Hobsbawm, *Devrim Çağı 1789-1848*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara, 2003, s. 154-156.

¹⁰ Maria Todorova, *Balkanları Tahayyül Etmek*, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 75-76.

¹¹ Osmanlı Millet Sistemi içindeki Rum milletinden bahsedilirken ülkedeki tüm Ortodokslar kastedilmektedir. “Rum” tabiri sadece etnik kimlik değil, başta İstanbul Rum / Ortodoks Patrikhanesi olmak üzere ülkenin diğer bölgelerindeki Rum patrikhaneleri ve kiliselerine bağlı Ortodoksların tümünü tanımlamaktadır. Ancak Yunanistan Krallığı'nın kuruluşuyla Yunanistan Krallığı'ndakilere Yunan, Osmanlı Rum cemaatine de Rum denmiştir. Bkz. Güllü, *a.g.e.*, s. 46.; Ahmad, *a.g.e.*, s. 55.

¹² Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s. 31.

etkileyeceği ile ilgili bir konudur ve asıl hedef kendileri için bir tehdit unsuru olarak görülen Rusya'nın siyasi emellerini engellemektir.

Devrin Rus Dışişleri Bakanı Korfu doğumlu Ioannis Kapodistiras, Yunan davasının o dönemdeki en önemli savunucularından biri olmuştur. Rusya'nın Yunan isyanına gereken desteği vermemesi nedeniyle görevinden ayrılan Kapodistrias, 1828'de büyük ümitlerle Yunanistan'a gitmiş ve yeni kurulan Yunan Devleti'nin ilk devlet başkanı olmuştur. Ancak 1831 senesinde uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Ölümünün ardından otobiyografisinin yanı sıra resmi-şahsi mektupları ve yazışmaları Kapodistrias Arşivi adı altında toplanarak yayınlanmıştır. Çalışmada sözü edilen bu kaynaktan Yunanca literatür ile birlikte yararlanılmıştır. Böylelikle dönemin siyasi iklimi ve genel eğilimleri çerçevesinde Yunan bağımsızlığı fikrinin olgunlaşmasında ve isyanda Rusya'nın önemi ve nasıl bir tutum içinde olduğu anlamaya çalışılacaktır.

1-Kargaşa İçindeki Bir Kıta ve Rusya

1789'da başlayan Fransız Devrimi, birçok evreden geçerek onlarca yıl sürmüş ve Fransızların devrimin ürettiği fikirleri komşu ya da uzak Avrupa ülkelerine yaymak istemesi Avrupa'daki bütün dengeleri değiştirmiştir.¹³ Bu amaçla Fransız ordularının 1792'den 1812'ye kadarki yirmi yılda yapmış olduğu savaşlar Avrupa haritasını ve devletler sistemini büyük ölçüde yeniden düzenlemiştir. Bu süreçte Almanya, İsviçre ve İtalya'nın büyük bölümü doğrudan ilhak edilmiştir. Ayrıca Fransa'ya sıkı şekilde bağlı her biri yeni anayasa modellerine ve Fransız usulü bir yönetime sahip yeni devletler (Ren Konfederasyonu, Westphalia Krallığı, Varşova Büyük Dükalığı ve Beş İtalyan Cumhuriyeti vb.) kurulmuştur. Bu süreçte eskiden kurulmuş pek çok devletin (Avusturya, Prusya, İspanya, Napoli ve Portekiz gibi) büyük ölçüde değişen sınırları ve sıkı şekilde denetlenen iç düzenlemelerle varlığını sürdürmesine izin verilmiştir.¹⁴ Böylelikle Fransız İmparatorluğuna dahil olan yerler Napoléon kanunlarıyla yönetilmiş ve bu kanunların yarattığı aile, mülkiyet, birey ve halk iktidarı kavramları bütün Avrupa'ya yayılmıştır.¹⁵ Bu karmaşa 1812'de Napoléon komutasındaki ordunun Rusya'yı işgal ederek, 1814 senesindeki yenilgisine kadar devam etmiştir.¹⁶ Ancak Fransa'nın Rus

¹³Mithat Atabay, *Aydınlanma Çağı ve Avrupa*, Nobel Yayın, Ankara 2004, s. 65.

¹⁴Norman Davies, *Avrupa Tarihi Doğu'dan Batı'ya Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması*, Ed. Mehmet Ali Kılıçbay, Çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 776- 778.

¹⁵J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2016, s. 435.

¹⁶Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, Çev. Kezban Acar, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s. 345- 349.

yenilgisine kadar devam eden süreçte yaratmış olduğu karmaşa ortamı Avrupalı devletleri Fransa tehlikesine karşı bir ittifaka zorlamıştır. Bu nedenle 1814 yılı Eylül ayında devrimin etkilerinden korunmak ve Avrupa siyasetini yeniden dizayn etmek için Fransa'ya karşı birleşen dört devlet (Rusya, İngiltere, Prusya, Avusturya) Viyana Kongresi'ni düzenlemiştir. Kongrenin en önemli iki şahsiyeti Avusturya başbakanı Metternich ile Fransa Dışişleri bakanı Talleyrand olmuştur. Yenilmiş bir devleti temsilen orada bulunan Talleyrand, kongreden mümkün olduğunca az zararla çıkmaya çalışmıştır. Bunun için de "Meşruiyet İlkesi" denen bir ilke öne sürmüştür. Buna göre Napoléon savaşlarından önceki meşru hükümdarlar, tahtlarına ve topraklarına iade edilmelidir. Bu görüş diğer devletler tarafından da kabul görmüştür çünkü Napoléon'un Fransa'ya döndüğü haberi kongreye katılan devletlerde panik yaratmıştır. Bu nedenle alınan kararlar hızlı şekilde akit altına alınmıştır.¹⁷ Böylelikle Fransa İmparatorluğu'nun yeniden canlanma tehdidi ve de Avrupa'da devrimin ardından çeyrek yüzyıl boyunca neredeyse ara vermeden devam eden savaşın tekrarlanma tehlikesi ortadan kalkmıştır.¹⁸ Bu da kutsal kurum olarak monarşinin yani eski sistemlerin korunması için her türlü değişikliğin engelleneceği anlamına gelmektedir.

Napoléon'a karşı kazanılan zaferde şüphesiz Rus Çarı Aleksander'ın büyük payı vardı. Bu nedenle o, 1815 Viyana Kongresi'ne damgasını vuran ve bakış açısı Kutsal İttifak'ta vücut bulan kişi olmuştur. Böylelikle Avrupa barışının korunması ve devrimin üretmiş olduğu düşünceler Avrupalı güçlerin uzlaştıkları yollarla bertaraf edilecektir.¹⁹ 26 Eylül 1815'te Çar Aleksander'ın inisiyatifi ile Rusya, Avusturya ve Prusya arasında Kutsal İttifak Akti imzalanmıştır. Daha sonra bu pakta Fransa da dahil olmuştur. Bu akit ile ilgili olarak kimi liberaller, deklarasyonun özünde hükümdarların tebaaları olan halkların başlatabilecekleri herhangi bir devrim hareketini engelleyebilmek ve ezmek için tertipledikleri bir komplo potansiyeli görmüştür. Bu akit şekli ve özü itibarıyla diplomatik bir belge olmakla birlikte politik olmaktan öte dini bir içeriğe sahipti.²⁰ Üyelerinin kendilerini, tek bir Hıristiyan ulusun üyeleri olarak tanımladığı bu ittifakta Çar. I. Aleksander, bu imgesel birliğin varlığına içtenlikle inanarak bu birlik için ülkesinin ulusal çıkarlarını bile tehlikeye atmaya hazır hale gelmiştir.²¹

¹⁷Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789- 1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 92- 93.

¹⁸J. M. Roberts, *a.g.e.*, s. 437.

¹⁹Hosking, *a.g.e.*, s. 349- 350.

²⁰George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, Çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul 2019, s. 254- 255.

²¹Andrezej Walicki, *Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma'dan Marksizme*, Çev. Alâeddin Şenel

Rusya'nın 18. yüzyıldan itibaren Balkan coğrafyasına yönelik genel eğilimi Slav ve Ortodoks halkların bağımsızlıklarını kazanması yönündedir. Fransız Devrimi'nin ve Napoléon savaşlarının ortaya çıkardığı siyasi problemlerin etkisi ile Doğu ve Merkezi Avrupa aydınlarının zihinlerinde doğan milliyetçi unsurların, emperyalist ve milletler üstü temayüllerle karışmasından meydana gelen bir hareket olan Panslavizm, temelde Slav ırklarının bağımsızlığını hedeflemektedir. Zira Slavlar, uzun yıllardır Türkler, Almanlar ve Macarların yönetimi altındadır ve bu nedenle Macaristan, Türkiye ve Almanya'nın dünya haritasından büyük bir kısmı silinmedikçe Slav siyaseti hedefine ulaşmış sayılmayacaktır.²² Dolayısıyla bu siyaset, Osmanlı Devleti'nin geleceğine yönelik büyük riskler barındırmaktadır. Çünkü Osmanlı egemenliğindeki Balkan coğrafyası her ne kadar Fransız etkisinden uzak kalmış olsa da devrimci düşünce rüzgarları her yere ulaşmış ve Osmanlı yönetimine karşı ilk başkaldırı Sırp'lardan gelmiştir. Bu ayaklanma, zaman ilerledikçe milliyetçi bir karaktere dönüşecek ve Rusya bu isyana müdahil olmanın ve onun oluşturduğu karmaşa ortamından faydalanmanın yollarını arayacaktır.²³

Rusya'nın Yunanlar üzerinde de büyük amaçları olmuştur. Örneğin 1768'de başlayan Osmanlı- Rus savaşı sonrasında 1770'de Mora'da bir ayaklanma çıkarma girişimi o günün koşullarında başarıya ulaşmamıştır.²⁴ Ancak bu ayaklanma tertibi Rusların ne ilk ne de son teşebbüsü olmuştur. Driault'a göre 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması²⁵ ile Balkan siyasetini aktif hale getiren Rusya'nın Çariçe II. Katarina döneminde bir Yunan Projesi bulunmaktadır. Nitekim Katarina'nın 1781-1782 senelerinde dönemin Avusturya İmparatoru II. Joseph ile olan yazışmaları bu projenin detayları hakkında bilgi vermektedir. Ancak II. Joseph'in ölümü sonrasında halefi II.

İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 131.

²² Hans Kohn, *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, Çev. Agah Oktay Güner, İlgü Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 23, 120.

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Selim Aslantaş, *a.g.e.*, s. 86- 93.

²⁴ Carter.V, Findley, *a.g.e.*, s. 25. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. J. Von Hammer, *Osmanlı Tarihi Devlet-i Aliye*, Haz. Hüseyin Tekinoğlu, Kamer Yayınları, İstanbul 2013, s. 434- 436.

²⁵ Temmuz 1774 tarihinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması Avusturya ile yapılan Karlofça Antlaşmasının muadili gibidir. Karadeniz bölgesindeki güç dengesinde büyük değişiklikler getiren bu antlaşma Osmanlı Devleti için askeri ve diplomatik anlamda büyük bir yenilgi anlamına gelmiştir. Çünkü bu antlaşma ile Rusların Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahalesine imkan tanıyan koşullar oluşmuştur. Ayrıntı için bkz. Jelavich, *a.g.e.*, 76- 77., Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *TDVİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 524- 527; Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 36- 37.

Leopold, Balkanlar'a hakim olacak bir Rusya'nın Avusturya'ya Akdeniz yolunu kapatabileceği endişesiyle bu proje gerçekleşmemiştir.²⁶

Rus yayılmacılığı genel olarak Avrupa Devletleri tarafından dikkatle takip edilmiştir. Rusya'nın sahip olduğu genişlik, değişen sınırları, Ortodoksluğu koruma iddiaları gibi karakteristik özellikleri Avrupa devletlerini, Rusya'nın sosyo-politik sistemi karşısında dikkatli olmaya iterken genel eğilim Rusya'ya Balkanlar ve Boğazlar çevresinde güç kazandıracak düzenlemelerden kaçınmak şeklinde olmuştur. Bu nedenle Rusya'nın Balkan politikasını uygulamaya koymasına uzun zaman içinde gerçekleşmiştir. Avrupalı güçler tarafından Osmanlı Devleti'nin zayıflığı ve de tampon vazifesi görerek varlığını devam ettirmesi ise siyaseten tercih edilen bir durum olmuştur.²⁷

2- Yunan Bağımsızlık Hareketi'nde Rusya'nın Önemi

Genel bir Yunan ayaklanması ile Osmanlı Devleti'nden ayrılma fikrinin oluşması ve olgunlaşmasında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askeri, ekonomik ve yönetsel gerilemenin büyük payı vardır. Bununla birlikte Fransız Devrimi ve Aydınlanma'nın etkileri ile oluşan ideolojik ve politik bilinçlenmenin bir ürünü olan gizli örgütler de çok önemlidir. Tarihsel bir süreç ve toplumsal bir iradenin sonucu olarak ortaya çıkan Yunan hareketinin olgunlaşmasında ve yayılmasında şüphesiz Rusya, kilit ülke konumunda olmuştur. 1809'da Paris'te Eflak'ın siyasi temsilcisi Kalimahi ve Grigorio Zaliki tarafından kurulan *Elinoglosson Ksanadoxion/ Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείο*yani (*Yabancı Diller Oteli*) isimli örgüt her ne kadar Yunanların kültür düzeyini yükseltmek ve Paris'te eğitim gören Yunanlara burs verme amacı taşısa da üyelerinden toplanan yardım ve paraların belli bir kısmı zamanı geldiğinde Yunan bağımsızlığı adına kullanılmak üzere silah ve cephane alımı için kullanılmıştır.²⁸ Mora, Epir ve Makedonya'da faaliyet gösteren bu oluşum Napoléon'un düşüşü ile merkezini Paris'ten Moskova'ya taşımıştır. Bu taşınmanın arka planında Rus Dışişleri Bakanlığı'nda görevli Kapodistrias ve onun Yunan problemi ile ilgilenmesi yatmaktadır. Yine 1812'de Atina'da kurulan *Müzik Dostları Derneği* de kısa sürede Rus etkisine girerek Ruslardan ekonomik yardım alır hale gelmiştir.²⁹ 19. yüzyılın başında kurulan *Philomousos Eteria (Φιλόμουσος Εταιρία)* da eğitim alanında faaliyet

²⁶ Edouard Driault, *Napoléon'un Şark Siyaseti, Selim-ı Salis Napoleon, Sébastiani ve Gardane*, Ter. Köprülüzâde M.Fuad, Tercüme, Çeviri yazı, Selma Günaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 12- 17.

²⁷ Hosking, *a.g.e.*, s. 324- 325.

²⁸ Thasos Vournas, *Φιλική Εταιρία: α' το παράνομο οργανωτικό της, β' ο διωγμός της από τους ξένους*, Εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1982, s. 8-11.

²⁹ Stefanos P. Papageorgiou, *ΑποΤο Γένος Στο Εθνός Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους 1821- 1862*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005, s. 84-85.

göstererek aralarında Rus Çarı Aleksander ve Kapodistrias gibi isimlerin de bulunduğu destekçileri ile kısa zamanda büyümüşür.³⁰ Ancak şüphesiz Yunan bağımsızlığı adına kurulan oluşumların en önemlisi ve en bilineni Filiki Eteria'dır. 14 Eylül 1814'te Rus topraklarında Odessa'da kurulmuştur.³¹

Yunan ulusal hareketinin gelişiminde Osmanlı topraklarında ve Osmanlı'nın dışında faaliyet gösteren varlıklı tacirler önemli rol oynamışlardır. Bu bağlamda Rus toprakları önemli denebilecek sayıda Yunan tacire ev sahipliği yapmıştır. Çünkü kendi donanması olmayan Rusya, Akdeniz ve Karadeniz ticaretinde Yunan gemilerinden ve Yunan tacirlerden yararlanmışır. Bu nedenle 18. yüzyılın sonlarından itibaren Yunan armatörler ve tacirler Akdeniz ve Karadeniz limanlarında genelde Rus ticaret mallarının taşımacılığını yapmıştır. Ayrıca Kuzey Rusya'nın neredeyse bütün limanlarında Yunan ticari şirketleri açılmışır. 19. yüzyılın başına geldiğinde Yunanlar, sadece Akdeniz ve Karadeniz'in büyük limanlarında değil, Levant yolunda kendi ticaretleriyle ve ticari mal tedarikleriyle uğraşır hale gelmiştir. Propaganda için istenilen şeyler de gemilerle kolaylıkla taşınmıştır. Ayrıca o dönem Osmanlı'dan çeşitli nedenlerden dolayı kaçanlar ya da kaçmak zorunda kalanlar için de Rus toprakları doğal bir sığınak haline gelmiştir. Öyle ki Yunan hareketinin başlamasında en etkili örgüt olan Filiki Eteria'nın ilk üyeleri genelde Rusya'ya kaçarak sığınanlardır. Ayrıca Rusya, İstanbul'daki büyükelçiliği aracılığıyla pek çok Yunan'a koruma hakkı verilmesini de sağlamıştır. 18. yüzyılın sonu 19. yüzyılın başında İpsilantis kardeşler gibi pek çok aristokrat Fenerli³², Rus ordusunun çeşitli kademelerinde hizmet vermiştir.³³ Dolayısıyla tüm bunlar Yunan hareketinin başlaması ve gelişiminde Rusya'nın mesken seçilmesinin hiç haksız olmadığını göstermektedir. Ayrıca Rusya, 1808'de Eflak ve Boğdan'ın büyük bir bölümünü işgal ederek 1810'da Tuna'yı geçmiştir. Ancak Napoléon'un Rusya'yı işgali ve de Osmanlı Devleti'nin barış istemesi sonucu 1812'de

³⁰ Vournas, a.g.e., s. 8.

³¹Derneğin üç kurucu üyesi Nikolaos Skoufos, Emmanouil Ksantos ve Athanasios Tsakalof'tur. Arta doğumlu Skoufos, Pisa Üniversitesi'nde eğitim gördüğü sırada Carbonari hareketinden etkilenmiş, ardından benzeri bir hareket meydana getirmek için Rusya'ya gitmiştir. Tsakalof'un babası da Moskova'da tüccarlık yapmaktadır. Kendisi de burada eğitim aldıktan sonra yüksek öğrenim için Paris'e gitmiştir. Babası Rus ordusunda görevli olan Ksantos ise Odessa'da tüccar olarak bulunmaktadır. Bu üç kişi 1813 senesi Kasım ayı başında Odessa'da tanışmıştır. Bkz. I.K. Mazarakis Ainian, *Η Φιλική Εταιρία*, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα 2007, s. 9-10.

³²Farklı kökenlerden gelmekle birlikte Fener semtinde yaşayarak kendilerini Bizans'ın mirasçısı olarak gören soylu ailelerdir. Bkz. Zeynep Sözen, *Fenerli Beyler 110 Yılın Öyküsü (1711- 1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2010, s. 7.

³³Olga Borisovna Sparo, *Η Απελευθέρωση της Ελλάδος και η Ρωσία (1821-1829)*, Μετ. Α. Σαρανταπούλου, Εκδ.Φέξη, Αθήνα 1971, s. 17- 18, 36.

Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Buna göre Osmanlı Devleti Tuna Prenslüklerinden sadece Besarabya'yı (Boğdan'ın Dinyester ve Prut Irmakları arasında kalan kısmı) geri alabilmiştir. Bu nedenle Rusya, Moldova ve Eflak'ta çok geniş yetkilere sahip olmuştur. Dolayısıyla Yunan meselesi ortaya çıktığında bölgede belirgin bir Rus varlığı söz konusudur.³⁴

a. Ioannis Kapodistrias ve Rus Yönetimi ile Temaslar

Yunan ayaklanması için uygun şartların oluşması kadar yabancı bir devletten destek alabilmek de son derece önemli olmuştur. Bu nedenle isyanı hazırlayanlar için 1776 Korfu/ (Kerkira) doğumlu Ioannis Kapodistrias, adeta en uygun kişidir. Aristokrat bir aileye mensup olan Kapodistrias, yüksek öğrenimini İtalya'da tamamladıktan sonra Rusya'ya giderek 1826 senesine kadar Rus Çarlığı'nda hizmet etmiştir. Kendisi Viyana, Paris ve Aix Chapelle kongrelerinde Rusya'yı temsil etmiş ünlü bir diplomattır.³⁵ Ölümü sonrasında yayınlanan otobiyografisi, resmi ve özel yazışmaları Rusya'nın Yunan bağımsızlığındaki rolü ve tutumu ile bilgiler içermektedir. Nitekim Kapodistrias'ın 1800 ile 1807 yılları arasında İyon Adalarında görev yapması Yunan isyanında yer alacak olan pek çok kişiyle önceden tanışmasında zemin olmuştur. Çünkü Fransa'nın İyon adalarını ele geçirmesi sonrasında bölge, bir Osmanlı- Rus ittifakı ile geri alınmıştır. Böylelikle de adalarda fiili bir Rus egemenliği başlamıştır. Ardından Rusya, Osmanlı ile yaptığı antlaşma gereği adalara geçici olarak 3000 Rus askeri konuşlandırmış ve ilerleyen süreçte de bölgeyi terk etmemiştir. Burada Rusya'nın kefaleti altında 1800'de Yedi Ada Cumhuriyeti kurulmuştur.³⁶ Kapodistrias Rusya adına ilk olarak 1801'de

³⁴ Nicholas V. Riasanovsky, Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze Kadar*, Çev. Figen Dereli, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014, s.321- 324; Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300- 1923*, Çev. Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 378- 379.

³⁵ John A. Petropoulos, *Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833- 1843*, Princeton University Press, New Jersey 1968, s. 107.

³⁶ A. Fuat Öreñç, "Yedi Ada Cumhuriyeti", *TDVİA*, C.43, 2013, s. 385.; Napoléon'un 1797 seferi sonunda Avusturya ile imzaladığı Campo- Formio Antlaşması, Akdeniz'deki ticari dengeleri değiştirmiştir. Çünkü bu antlaşmanın 5. maddesine göre Mora yarımadasının kuzey batısındaki ve Adriyatik Denizi'nin girişine yakın Venedik'e ait İyon adaları Fransa'ya verilmiştir. Bu durum Fransa ile Osmanlı Devleti'ni sınır komşusu yapmıştır. Ancak Fransa'nın 2 Temmuz 1798'de Osmanlı toprağı İskenderiye ve 21 Temmuz'da Kahire'yi işgali, Doğu Akdeniz'deki güçler dengesini değiştirmiş ve bunun üzerine 3 Ocak 1799'da Fransa'ya karşı Osmanlı Devleti Rusya ile ittifak yapmıştır. Bu ittifakın ilk somut sonucu bu adalardan Fransa'nın çıkartılması olmuştur. Ancak adalar Osmanlı egemenliğine alınmamıştır. Bunun yerine 21 Mart 1800 tarihinde imzalanan antlaşmayla burada resmi olarak Osmanlıların fakat fiilen Rusların egemenliği altında bir cumhuriyet kurulmuştur. (Yedi Ada Cumhuriyeti). Ancak ilerleyen süreçte Rusya, Fransa ile ittifak yapmış ve 1807 senesinde Tilsit Antlaşmasını imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Rusya, bu adalar üzerindeki haklarını Fransa'ya devretmiştir. Dahası Rusya, Napoléon'un Britanya ticaret ağına zarar vermek amacıyla başlattığı "Kıta

Kefalonia adasında görev yapmaya başlamıştır. 1807'de de Lefkada'da Yedi Ada Cumhuriyeti'nin olağanüstü yöneticisi olarak bulunmuştur. Görevi, Fransızların adalardan gitmesinin ardından buralarda Rus egemenliğini sağlamlaştıracak tedbirler almaktır.³⁷ Ancak Adaların Fransız egemenliğine girmesinin ardından Kopodistrias'a, Rusya'da görev alması için teklif gelmiştir. Bu nedenle Rusya'ya giden Kapodistrias, 1808 senesinde Rus hariciyesinde çalışmaya başlamıştır. Bu dönem Napoléon savaşlarının her yeri kasıp kavurduğu bir dönemdir.³⁸

Bu süreçte Balkan coğrafyasında Batı'da neredeyse tamamen göz ardı edilen yeni güçler sahneye çıkmaktadır. Yüzyıllardır Osmanlı idaresinde olan Balkan halkları ilk defa devlet içinde bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Sırpların başkaldırısı 1805 sonbaharından itibaren bir isyana dönüşmüştür.³⁹ Ardından Eflak ve Boğdan nedeniyle 1806'da başlayan Osmanlı-Rus savaşı 1812'ye kadar devam etmiştir.⁴⁰

Filiki Eteria böyle karışık bir ortamda Odessa'da kurulmuştur. Burası gerek Sırbistan gerekse Tuna bölgesi ile olan iletişimin kolaylıkla sağlanabileceği bir konumda olmasından dolayı stratejik olarak çok önemlidir. Zaman içinde şube sayısını arttıran örgüt, 1816'ya geldiğinde güçlü bir kısmı yine Odessa'da kalmakla birlikte merkezini Moskova'ya taşımıştır.⁴¹ Örgütün üst düzey yöneticileri, amaç ve projelerini anlatmak ve yardım alabilmek için Rusya'da temaslarda bulunmuşlardır. Örneğin örgüt yetkililerinden İtaki adasından Galatis'in⁴² Odessa'ya geldiğinin

Ablukası" projesinde Fransa'nın yanında yer almıştır. Osmanlı Devleti ise Rusya ile savaş halinde olduğundan bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır. Adaların stratejik önemi dolayısıyla adalar 1815 senesinde İngiltere tarafından işgal edilecektir. Ayrıntı için bkz. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 284- 285; Fatih Yeşil, *Trajik Zafer: Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi, 1806- 1807*, Ed. Emre Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s.12; George Vernadsky, *a.g.e.*, s.242- 248; Matthew S. Anderson, *Doğu Sorunu, 1774- 1923 Uluslararası İlişiler Üzerine Bir İnceleme*, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, s. 47- 60.

³⁷ Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ/ Β, Συν. Κώστας Δαφνής, Αριστείδης Στεργέλλης, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα 1978, s. i.

³⁸ Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια* Αυτοβιογραφία, Τ/ Α, Συν. Κώστας Δαφνής, Κ. Θ. Δημαράς, Αριστείδης Στεργέλλης, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα, 1976, s. 6.

³⁹ Anderson, *a.g.e.*, s. 65.

⁴⁰ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 108, 113.

⁴¹ Sparo, *a.g.e.*, s.36.

⁴² Galatis, isimli Filiki Eteria üyesi 1816 senesinin Kasım ayının ilk on günü içinde St. Petersburg'a gelerek burada Hristoforos Perraios ve Dimitrios Argiropoulos gibi diğer üyeler ile görüşmüştür. Ayrıca Mazarakis-Ainian'a göre Galatis, 1817 senesinde Kapodistrias ile Varşova'ya da gitmiştir. Bkz. Mazarakis- Ainian, *a.g.e.*, s. 16, 22.

duyulmasıyla Çar, onunla görüşmek istemiş ve onu St.Petersburg'a davet etmiştir. Yapılan görüşmede Galatis, bir ayaklanma ile Türk egemenliğinden kurtulmayı hedefleyen Filiki Eteria'nın planlarını detaylı bir şekilde anlatmış ancak duydukları Çar'ın hiç hoşuna gitmemiştir. Bu nedenle de Yunan davası için hiçbir şey yapmamıştır.⁴³ Sparo'ya göre Kapodistrias, Rus Dışişleri Bakan yardımcısı olarak görevlendirildiği Viyana Kongresi'nde bir Yunan sorunu olduğunu ortaya koymak istemiş ancak Kutsal İttifak'a ve Avrupa'nın bütünlüğüne bağlı olan Çar bu teklifi reddetmiştir.⁴⁴

Osmanlı yönetimi, Galatis'in Rusya'ya yapmış olduğu bu seyahatten İngilizler aracılığıyla haberdar olmuştur. Öyle ki İngiltere'nin St. Petersburg'daki yetkilisi Rusya'daki tüm gelişmeleri İstanbul'daki büyükelçiliğe bildirmektedir. Ancak Çar, her ne kadar Filiki Eteria'nın faaliyetlerinden rahatsızlık duymuş olsa da Galatis'in,1821 senesine kadar örgütün Rusya'daki askeri örgütlenmesinden sorumlu olacak olan Giannis Gorgolis ile görüşmek için pek çok defa Rusya'ya gittiği de bilinmektedir.⁴⁵ Aslında Rusya, her ne kadar Yunanların ideolojik ve politik bilinçlenmesini desteklese de Çar I. Aleksander döneminde geniş çaplı bir ayaklanma fikrine sıcak bakmadığı söylenebilir. Ancak bu oluşumu tamamen engelleme yoluna da gitmemiştir. Nitekim Çar I. Aleksander, 1822'de Rusya'daki mason locaları da dahil bütün gizli örgütleri yasaklamıştır.⁴⁶ Ancak Filiki Eteria'nın böyle bir engelle karşılaştığı ya da diğer örgütler gibi faaliyetlerinin engellendiğine dair bir bilgi mevcut değildir.

Galatis, Çar'ın yanı sıra Kapodistrias ile de görüşmüştür. Kapodistrias, "*Konuşması, düşünceleri ve tipi bende maceracı bir kişi izlenimi verdi.*" dediği Galatis'e hareketlerinin Osmanlı yönetimi tarafından bilinmesinin Yunanlar açısından sakıncalı olduğunu söylemiş ve onu, askerin dikkatini üzerine çekmemesi konusunda uyarmıştır. Ardından Galatis'i Rus büyükelçiliğinin himayesine alarak ona 1816'ın sonunda Rusya'nın beş bin ruble ekonomik yardımını iletmiştir.⁴⁷

Kapodistrias, 1818 senesinde sağlık nedenlerinden dolayı izin alarak memleketi Korfu'ya gitmiştir. Bundan bahsederken kendisi, o sırada memleketinin tiranlık baskısı altında olduğunu belirtmektedir. Çünkü 1816'dan beri Sir Thomas Maitland, Yedi Ada'nın İngiltere adına Yüksek

⁴³Kapodistrias, *Αυτοβιογραφία*, s. 37- 38.

⁴⁴ Sparo, a.g.e.,s. 38-39.

⁴⁵Kapodistrias, *Αυτοβιογραφία*,s.36- 38.

⁴⁶Hosking, a.g.e., s. 364.

⁴⁷Mazarakis-Ainian, a.g.e., s.16-17.

komiserliğini yapmaktadır. Kapodistrias, otobiyografisinde onun adalardaki halklara özellikle de Yunanlara baskı yaptığını belirtmiştir.⁴⁸

Korfu'da bulunduğu süre boyunca isyanda daha sonra isimleri öne çıkacak olan Kolokotronis, Boçarıs gibi Mora'nın, Akarnania'nın (Kıta Yunanistan'ının güney batısı) ve Ege'nin pek çok yerel eşrafı ile de görüşmeler yapmıştır. Çünkü bu kişiler Rusya'nın kendilerine yardım edeceğini düşünmektedir.⁴⁹ 1817 ile 1818 arası Filiki Eteria'nın en güçlü merkezi Yedi Ada'dır. Burada bulunduğu sırada Rus Dış İşleri Bakanlığı, Kapodistrias'ın attığı her adımı takip etmiştir. Çünkü Rusya'dan yeni okulların açılması ve Yunan eğitiminin geliştirilmesi adına para istediği bilinmektedir.⁵⁰ Ancak belki de paranın nereye aktarıldığı ile ilgili Rus hükümetinde soru işaretleri oluşmuştur.

Kapodistrias ilerleyen süreçte tekrar Rusya'ya çağırılmıştır. Bu sırada Filiki Eteria üyelerinin yine kendisiyle görüşme girişimleri olmuş ve İmmanuel Ksantos Haziran 1820 tarihinde St. Petersburg'a gitmiştir. Yapılan görüşmede Ali Paşa'nın faaliyetlerinin yanı sıra Rusya'dan gelecek yardımların nasıl kullanılacağı ile ilgili konular konuşulmuştur. Ayrıca bu görüşmede kendisine Filiki Eteria'nın başkanı olması teklif edilmiştir. Ancak o, Çar'ın bir bakanı olarak bu öneriyi kabul etmemiştir ama çıkması olası bir Türk- Rus savaşının Yunan isyanının başlaması için uygun bir fırsat yaratabileceğini belirtmiştir.⁵¹

Kapodistrias, her ne kadar Filiki Eteria'nın başkanlığını reddetse de başkanlık için uygun bir isim olarak Fenerli elit bir aileye mensup olan Aleksandros İpsilantis ismini önermiştir. Babası Konstantinos İpsilantis, geçmişte Boğdan beyliğinin yöneticiliğini yapmıştır. Aleksandros İpsilantis, ise 1792'de İstanbul'da doğmuştur. Eğitimini Rusya'da tamamladıktan sonra Rusya'nın Viyana Büyükelçiliğinde sekreter olarak çalışmaya başlamıştır. Ioannis Kapodistrias ile tanışıklığı buradan gelmektedir.⁵² Kapodistrias'ın bu yönlendirmesiyle Ksantos, Aleksandros İpsilantis ile görüşmüş ve İpsilantis, Filiki'nin başkanı olmayı kabul etmiştir.⁵³

Aleksandros İpsilantis, Filiki Eteria'nın başkanlığını kabul etmesinin ardından bir süre Odessa'da isyanın hazırlıklarını planlamış ve bu esnada, Kuzey Rusya hükümetinin üst düzey askerleri ve yöneticileri ile görüşmeler

⁴⁸Kapodistrias, *Αυτοβιογραφία*, s. 50- 51, 60.

⁴⁹Kapodistrias, *Αυτοβιογραφία*, s. 52.

⁵⁰Sparo, *a.g.e.*, s. 43.

⁵¹Mazarakis-Ainian, *a.g.e.*, s. 47-48.

⁵²Periklis Rodakis, *Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και η Φιλική*, Εκδ. Γδρδιος, Αθήνα 1996, s. 32, 28, 53.

⁵³Rodakis, *a.g.e.*, s. 174.

yapmıştır. Aslında bu kişiler, daha sonra Çarlık Rusya'sındaki yönetimi ilga etmek isteyen Aralıkçılar olarak da bilinen Dekabristler'dir. Çarlık yönetimi karşısı olan Dekabristler'in çoğu Rus ordusunun üst kademelerinde bulunan soylular ve askerlerdir.⁵⁴

b. Yunan İsyanının Başlaması

Uzun bir fikri hazırlık safhası olan Yunan isyanı, 1821'de patlak vermiştir. Tuna bölgesinden başlayan isyan kısa sürede Mora yarımadasının tamamına ve kıta Yunanistanı'nın büyük bir bölümüne yayılmıştır. İsyanın çıktığı yerler, Akdeniz coğrafyasında Avrupa'dan Osmanlı coğrafyasına ulaşan deniz ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Büyük Güçlerin, Kuzey Afrika ve Asya'ya geçiş yolları üzerinde olup bütün Akdeniz ticaretini etkileyebilecek konumdadır. Bu nedenle Yunan meselesi, o dönem Avrupa diplomasisini en azından on yıl boyunca en çok meşgul eden konulardan biri olmuştur.⁵⁵

Yunan tarih yazımında ise Aleksandros İpsilantis'in Prut Nehri'ni geçerek tüm Yunanları başkaldırıya davet ettiği 22 Şubat 1821 tarihi, fiilen Yunan hareketinin başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir.⁵⁶ Ancak isyan başladıktan sonra görüldüğü kadarıyla işler İpsilantis'in tasarladığı gibi gitmemiştir. Çünkü İpsilantis'in planlarına göre bölgeye girdiğinde Rus ordusundan yardım almayı ummuştur ancak Kutsal İttifak'taki uluslararası konumu nedeniyle Rusya böyle bir yardıma yanaşmamıştır. Bunun üzerine İpsilantis, bizzat Çar I. Aleksander'a mektup yazmış ve kendisinden askeri yardım talep etmiştir. Ancak yine sonuç alamamıştır. Bu nedenle isyanın Tuna bölgesindeki ayağı kısa sürede Türk güçleri tarafından kontrol altına alınmıştır.⁵⁷ Papakostas'a göre İpsilantis, Çar'a toplamda üç mektup yazmıştır. Bunlardan ilki 1821'de ikincisi de 1826'da yazılmıştır. Üçüncüsünü de ölmeden hemen önce 1828'de yazmıştır. Bu mektubunda Kapodistrias'ı suçlamaktadır. Onun kendisini aldattığını ve onu, Yunan sorunuyla baş başa bıraktığını belirtmektedir.⁵⁸

Çar, ayaklanmadan duyduğu hoşnutsuzluğu göstermek adına Bükreş ve Yaş'ta bulunan Rus konsoloslarını Yunan yanlısı tutumlarından dolayı

⁵⁴Sparo, *a.g.e.*, s.46.; Dekabristlerin, kurdukları örgütler ve isyan için bkz. Anatole G. Mazour, *The First Russian Revolution 1825 Dekembrist Movement It's Origins, Development and Significance*, University of California Press, California 1937, s. 64-181; Hosking, *a.g.e.*, s. 359- 365.

⁵⁵Sparo, *a.g.e.*, s. 7.

⁵⁶Rodakis, *a.g.e.*, s. 232.

⁵⁷Sparo, *a.g.e.*, s. 49-50.

⁵⁸Lefteris Papakostas, *Αναρχικός Πολιτενόμενοι Διπλώματα και Πολιτική στη Νεότερη Ελλάδα 1821- 1936*, Εκδ. Αγγελάκη, Αθήνα 2014, s. 55- 56.

görevden almıştır. Gelişmeler karşısında Rusya, bu sorunun Avrupalı güçlerle çözümü için İngiliz ve Avusturya hükümetlerine teklif götürmüştür. Ancak bu ülkeler Balkanlar'da Rusya'nın gücünü arttırabilecek bir eylemden kaçındıkları için bu teklif reddedilmiştir.⁵⁹ Çünkü Habsburg hanedanının birleştirdiği birbirinden farklı topraklardan oluşan Avusturya, devrimci her tür ideolojinin karşısında yer almaktadır. Bölgede Osmanlı Devleti'nin yerine geçecek herhangi bir gücün Habsburg toprak bütünlüğüne tehdit oluşturması ve bu durumun bölgenin doğrudan Rusya'nın denetimi altına girebileceği endişesi nedeniyle daima ulusal hareketlerin karşısında yer almıştır. Ancak hiçbir zaman onlara karşı güç kullanma yoluna da gitmemiştir.⁶⁰ Ayrıca bu kargaşa ortamının Avrupa'da zor kazanılmış olan barış ve birliği bozarak Rusya ile ciddi sürtüşmelere yol açmasından da endişe etmiştir. Yunan meselesini "Radikallerin, Büyük Güçler ve özellikle de Avusturya ve Prusya arasında patlattıkları bir havai fişek" olarak tanımlayan Avusturya Başbakanı Metternich, bu sorunun bir an önce çözülmesi için Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır.⁶¹ Fransa ise Napoléon yenilgisinin ardından dikkatini Kuzey Afrika ve Suriye'ye çevirmiştir. Genel olarak Akdeniz havzasında tek rakibi İngiltere'dir.⁶² İstanbul, Boğazlar ve Akdeniz'deki deniz gücünün korunması Fransa için de çok önemli olduğu için Yunan isyanı başladığında Akdeniz ve Karadeniz'deki ticareti için kendisine rakip olan Yunanlıları desteklememiştir.⁶³ İngiltere ise Hindistan'ı ele geçirdikten sonra geniş kolonilerini ve Doğu'ya giden ticaret yollarını korumaya odaklanmıştır. Ancak bu yollar Osmanlı Devleti'nin kontrolündeki topraklardan geçtiğinden isyanın ortaya çıkardığı Akdeniz'deki karmaşa en fazla İngiltere'yi etkilemiştir. Ancak İngiltere, egemen devletlerin 1820'de toplanan Troppau Kongresi'nde imzalanan protokol kararlarına yani nerede olursa olsun devrimi ve isyanı bastırmaya kararlı anlayışa mesafeli durmaktadır. Fakat Osmanlı Devleti'ni, Doğu Akdeniz'deki Rus yayılmacılığı karşısında tampon olarak gördüğü için onu zayıflatacak her türlü hareketten de uzak durmaya çalışmıştır.⁶⁴

⁵⁹Anderson, *a.g.e.*, s. 71- 82.

⁶⁰ F. D. Bridge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900- 1918", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.36- 37.

⁶¹Anderson, *a.g.e.*, s. 78.

⁶²Jelavich, *a.g.e.*, s. 213.

⁶³Bruce, L. Fulton, "Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1999, s. 164.; Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Strasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", *Osmanlı*, C. 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.72.

⁶⁴Anderson, *a.g.e.*,s. 78; Riasanovsky-Steinberg, *a.g.e.*, s. 328.

Bu sırada İtalya’da da ayaklanmalar başlamıştı. Napoli’deki durumun Avrupa barışını tehdit etmesi üzerine Troppau Kongresi kararlarının bildirilmesi için Laibach’da Ocak 1821’de bir kongre toplanmıştır.⁶⁵ Kapodistrias, 18/ 30 Mart 1821’de Laibach’dan Aleksandros Stourtza’ya bir mektup göndermiştir.⁶⁶ Fenerli bir aileye mensup Stourtza, Rus diplomasisindeki kariyerine 1809’da Kapodistrias’ın sekreteri olarak başlamıştır. Moldovya yöneticisi olan Mihail Stourtza’nın da kuzenidir. Kapodistrias ile tanışıklıkları çok öncesinden St. Petersburg’daki yıllara dayanmaktadır. 1814- 1815 arasında Viyana’da gerçekleşen kongrelerde Stourtza ile yeniden görüşen Kapodistrias, ayrıca Philemousos Eteria için de Stourtza ile işbirliği yapmıştır.⁶⁷ Kapodistrias mektubunda Çar’ın Yunan bağımsızlığı için İpsilantis’in hareketini kınadığını ve bu dakikadan sonra Avrupa’da bağımsızlık adına çıkan her ayaklanmayı tehdit olarak gördüğünü belirtmiştir. Kapodistrias’a göre İpsilantis’in, isyanın niteliğini açıkça bağımsızlığa yönelik olduğunu açıklarsa amacına ulaşmasının zor olduğunu ve Yunanların kaybedeceğini dile getirmiştir.⁶⁸

Kapodistrias, konuyla ilgili olarak Rusya’nın Londra maslahatgüzarı P. Nikolay’a 22 Haziran / 4 Temmuz 1821 tarihli şahsi bir mektup göndermiştir. Kapodistrias, İngiltere’nin Doğu Sorunu’nda sürekli geciktirici ve olayları yavaşlatıcı bir politika takip etmesinden yakınmaktadır. Ona göre Rusya İstanbul’daki Rumları her türlü kötü muamelelerden ve “mezalim” den korumak durumundadır ancak “Türk dostu” olarak tanımladığı İngiltere’nin İstanbul büyükelçisi Stratford Canning olaylar karşısında en ufak bir kınamada bile bulunmamaktadır.⁶⁹

Kapodistrias’ın buradaki sözlerine temkinli davranmamız gerekmektedir, çünkü 1808’den 1858 yılına kadar geçen yarım asır içinde çeşitli aralıklarla İngiltere hükümetini Osmanlı Devleti nezdinde temsil etmiş olan Lord

⁶⁵Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 124- 125.

⁶⁶Buradaki 150 numaralı mektup Fransızca olup bu sayfadan sadece mektubun Yunanca künye bilgileri kullanılmıştır. Bkz. Ioannis Kapodistrias, *Αρχαίον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ / ΣΤ, Συν. Κώστας Δαφνής, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα 1984, s. 163.

⁶⁷Bkz. Apostolos, E. Vakalopoulos, “Θαρραλέα υποστήριξη του Αλέξ. Υψηλάντη απο τον Μολδοβό λόγιο και Ρώσο Διπλωμάτη Αλέξ. Στούρτζα μετά την Αποκήρυξη του κινήματος απο τον Τσάρο Αλέξαντρο Α”, *Μνήμη Αλεξάντρος Υψηλάντη 200 Χρόνια Από την Γέννηση του (1792- 1992)*, Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1995, s.22- 32.

⁶⁸Burada sözü edilen Fransızca mektubun Yunanca açıklamasından yararlanılmıştır. Bkz: Kapodistrias, Τ / ΣΤ, 1984, s. 164.

⁶⁹Buradaki 151 numaralı mektup Fransızca olup 165 ile 168. sayfalar arasındadır. Buradan mektubun Yunanca künyesindeki bilgiler alınarak mektubun Yunanca açıklaması kullanılmıştır. Bkz. Kapodistrias, Τ / ΣΤ, 1984, s. 165, 168.

Stratford Canning, isyanın ilk çıktığı zamanlarda ABD'den yolladığı mektuplarda Türklerin Avrupa'dan pılısıyla pırtısıyla kovulması gerektiği düşüncesini savunmaktadır. Yine Temmuz 1821 tarihli mektubunda da “zavallı Yunanların, korkunç Türklerin ekmeğine yağ sürdüğü” için Avrupa dengesi denen gaileyi neredeyse lanetleyeceğini belirtmektedir.⁷⁰ Dolayısıyla özellikle kişisel mektuplarda geçen değerlendirmelerin subjektif olduğu unutulmamalıdır.

Kapodistrias, Yunan meselesinde Rus hükümetinden umduğu desteği alamamıştır. Bununla ilgili olarak Rusya'nın Londra büyükelçisi Lord Lieven'e 27 Kasım/ 9 Aralık 1821 tarihli özel bir mektup yazmıştır. Kapodistrias'a göre Doğu Sorununun çözümünde İngiliz hükümeti karşısında Rusya pasif bit tutum içindedir. Buna rağmen Türk dostu İngilizler, bazı açıklamalar yapmış olmakla birlikte yayılcı öneriler ileri sürmeye devam etmektedirler. Bu nedenle Kapodistrias'a göre bir an önce Osmanlı Devleti ile ilişkiler kesilmelidir. Çünkü, ancak bu şekilde felaketin önüne geçilebilecektir. Çar, Hıristiyanlara karşı yapılanlar karşısında hiçbir şey yapmadığı gibi barış ve huzurun sağlanması adına da bir şey yapmaya niyeti yoktur.⁷¹ Burada Kapodistrias'ın Hıristiyanlara yönelik olarak değerlendirmeleri yine kişisel duygu ve düşüncelerini içermektedir. Kaldı ki Yunan isyanı sırasında yaşanan olaylarda Türklere yönelik şiddet ile ilgili Osmanlı arşiv belgelerine dayalı araştırmalar olduğu gibi İngiliz belgelerine dayalı yapılmış ve aksi görüş beyan eden çalışmalar da mevcuttur.⁷²

Kapodistrias, Çar'a 1/ 13 Mayıs 1822 tarihli bir yazı göndermiş ve Yunan meselesi ile ilgili olarak baskı yapmaya devam etmiştir. Yazışmalarında düzenli olarak Türklere müzakerelerin kesilmesi konusunu gündemde tutmaya çalışmıştır. Çünkü ona göre, Avusturya'nın kontrolü altında ilerleyen Yunan meselesinde Meternich, olayları sürekli akışına bırakmakta ve bu olanları Osmanlılara karşı bir ayaklanma olarak göstermektedir. Bu durum ise Türklere istediği zamanı vermektedir. Avrupa'nın yeni yıkımlardan korunması için Yunan meselesi bir an önce çözümlenmelidir diyen Kapodistrias'a

⁷⁰Stanley Lane Poole, *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*, Çev. Can Yücel, Yurt Yayınları, Ankara 1988, s. 9, 47.

⁷¹Söz konusu 157 numaralı mektup Fransızca olup 210 ile 215. sayfalar arasındadır. Buradan sadece mektubu tanıtıcı Yunanca künyesindeki bilgiler kullanılmış olup geri kalan bilgiler mektubun Yunanca açıklamasından alınmıştır. Bkz. Kapodistrias, T/ ΣΤ, 1984, s. 210, 216.

⁷²İsyanın Mora'daki Türklere yönelik insani boyutları hakkında Osmanlı arşiv belgelerine dayalı olarak yapılan çalışma ve daha geniş bir değerlendirme için bkz. Ali Fuat Örenç, “Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sürecinde Yok Edilen Mora Türkleri”, *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi*, S. 11/ 12, 2011, s. 15- 32; Ayrıca bkz. Salahi R. Sonyel, *İngiliz Belgelerinde Türk- Yunan İlişkileri 1821- 1923*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 31- 37.

göre Rusya'nın bunu tek başına çözebilecek gücü vardır. Bu nedenle Rusya'nın, Türklerle müzakereleri kesilmesi yönünde görüş beyan etmiştir.⁷³

Kapodistrias, Yunan meselesi ile ilgili olarak Rusya'nın Londra Büyükelçisi Lord Lieven'e de 17/ 29 Mayıs 1822 tarihli şahsi bir mektup göndermiştir. Yakın iş arkadaşı olan Lord Lieven ile Çar'ın tutumuyla ilgili olarak karşılaştığı büyük hayal kırıklığını paylaşmıştır. Ona göre Doğu'da başlayan bu yeni bir dönem büyük bir açmaza doğru sürüklenmektedir.⁷⁴

Görüldüğü üzere Katarina ve Çar Pavel zamanlarında Balkanlar'da toprak kazanmak uğruna isyanları teşvik eden Rusya, bu sefer harekete geçme konusunda tereddüt etmektedir. Bu durum, aralarında Rusya'nın da bulunduğu Ancien Règime hükümdarlarının Fransız Devrimi sonrası mevcut statükoyu koruma refleksi ile açıklanabileceği gibi Çar I. Aleksander'ın tutumuyla da ilgili olabilir.⁷⁵ Dolayısıyla Yunan meselesinde istediği ölçüde etkin olamayan Kapodistrias, 1822'de Rus Dış İşleri Bakanlığı görevini bırakmış ya da bırakmaya zorlanmıştır.⁷⁶ Yunan meselesinde Rusya'nın tutumu ise yeni Çar I. Nikola gelinceye kadar değişmeyecektir.

c. Yabancı Desteği ve Yunan Devleti'nin Kuruluşu

Modern Yunan tarih yazımında Yunan bağımsızlık hareketi genel olarak birkaç safhada ele alınmaktadır. Buna göre ilki 1821 ile 1823 arasında Mora'da Kıta Yunanistan'ı ve Ege adalarında yaşanan gelişmelerdir. İkinci aşama 1824'te isyancıların birbirleriyle mücadele ettikleri süreçtir. Üçüncü aşama 1825 ile 1827 arasındadır. Burada iç mücadeleler sona ermiş ve düzenli Mısır güçleri yani Mehmet Ali Paşa ile bir mücadele başlamıştır. Ancak

⁷³Buradaki 160 numaralı yazı Fransızca olup 223 ile 237. sayfalar arasındadır. Buradan yazının Yunanca künye bilgileri alınmış olup Yunanca açıklamasından yararlanılmıştır. Bkz. Kapodistrias, T/ ΣΤ, 1984, s. 223, 227- 228.

⁷⁴Buradaki mektup Fransızca olup 228 ve 229. sayfalar arasındadır. Mektubun künyesi Yunanca yazılmıştır. Buradan künye bilgileri alınmış ve mektubun sonundaki Yunanca açıklamasından yararlanılmıştır. Bkz. Kapodistrias, T/ ΣΤ, 1984, s. 228, 229.

⁷⁵1801-1825 tarihlerinde hüküm süren I. Aleksander, başlangıçta son derece liberal düşüncelere sahipti. Ancak özellikle 1815'ten sonra Meternich'in etkisinde kalan Çar, eski görüş ve söylemlerinden vazgeçerek ülkesindeki reform hareketlerini askıya almıştır. Ayrıntı için bkz. Charles Seignobos, *Rusya'nın Doğuşu'ndan Çar II. Nikola'ya Rus Hükümeti*, Haz. Vefa Kurban, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018, s.51- 51; Paul Bushkovitch, *Rusya'nın Kısa Tarihi*, Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2016, s. 161.

⁷⁶Paulos, B. Petridis, "Αλέξανδρος Υψηλάντης και Ιωάννης Καποδίστριας Η κοινή τους Πορεία στον Αγώνα της Εθνικής Αναγέννησης", *Μνήμη Αλεξάντρος Υψηλάντη 200 Χρόνια Από την Γέννηση του (1792- 1992)*, Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1995, s. 56.

askeri bir başarı sağlanamamıştır. Bu nedenle Avrupalı güçlere başvurulmuş ve süreç Navarin olayı ile farklı bir yöne evrilmiştir.⁷⁷

Yunan isyanı ilk çıktığında Osmanlı Devleti, 1822 senesinin son aylarından itibaren Tepedelenli Ali Paşa tehlikesi ortadan kalmış olmasına rağmen hala devam eden Osmanlı- İran savaşları nedeniyle Mora'daki gelişmelere yeterince müdahale edememiştir.⁷⁸ 1825 senesine gelindiğinde ise isyanın devam etmesi nedeniyle dış yardım almaksızın başarılı olunamayacağını anlamıştır. Bunun üzerine Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istenmiştir. Ali Paşa da yardımına karşılık kendisine Girit'in, oğluna da Mora'nın verilmesi şartını öne sürmüştür. Sultanın da bu şartları kabul etmesiyle Mısır, Yunan meselesine müdahil olmuştur.⁷⁹

Mısır birliklerinin 1825 ile 1827 yılları arasında Mora yarımadasında yol açtığı yıkım ve nüfus azalışı özellikle İngiliz kamuoyunda olumsuz bir etki yaratmış, ayrıca bu durum ülkenin ticari kaygılarını da giderek arttırmıştır.⁸⁰ Askeri anlamda başarı sağlayamayan Yunan hareketi, çıkış yolu olarak Avrupalı güçlerin yardımlarına ve diplomatik yöntemlere başvurmak zorunda kalmıştır. Yunan temsilciler, Eylül 1825'te Osmanlı Devleti ile anlaşma zemini bulması için İngiliz Büyükelçi Lord Stratford Canning ile görüşmüşlerdir. Böylelikle İngiltere, Ege Denizi'ni bir korsan yatağına çeviren ve ülke menfaatleri açısından son derece zararlı olan bu duruma son vermek amacıyla Yunan meselesine resmi anlamda dahil olmaya karar vermiştir.⁸¹

1825 senesi Rusya için de önemlidir. Zira Çar I. Aleksander ölmüştür. Ardından ülkede Çarlık yönetimini devirmek için Dekabrist ayaklanma olarak adlandırılan otokratik yönetim karşıtı başarısız bir isyan girişimi yaşanmıştır. Ancak Çar I. Nikola ile ülke yeni bir siyasi tutum içine girmiştir. Bundan sonra, öncekinin aksine Yunan isyanı desteklenecektir.⁸² Rusya, bu sorunun en kısa sürede bitmesi taraftarıdır. Çünkü üst düzey Rus görevlilerin, 14 Kasım 1826 tarihli yazısında, hala süregelen kaos ortamının Rus ticaretini yok

⁷⁷Papageorgiou, *a.g.e.*, s. 118.

⁷⁸Finkel, *a.g.e.*, s. 382, 384.

⁷⁹Jelavich, *a.g.e.*, 242, 244.; Mehmet Ali Paşa'nın Mora'daki faaliyetleri ile ilgili bilgi için bkz. Khaled Fahmy, *Paşa'nın Adamları Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Ordu ve Modern Mısır*, Çev. Deniz Zarakolu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 54- 60.

⁸⁰Clogg, *a.g.e.*, s. 57.

⁸¹Ayrıntı için bkz. Stanley L. Poole, *a.g.e.*, s. 51- 56.

⁸²Vernadsky, *a.g.e.*, s. 266.

denecek noktaya getirdiği ve bu durumun Türkler ve Yunanlar arasındaki çatışma bitmediği sürece düzelmeyeceği belirtilmiştir.⁸³

Bu nedenle İngiltere ve Rusya uzun süren karışık ve diplomatik görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler sonunda İngiltere ve Rusya 4 Nisan 1826 tarihinde Petersburg Protokolü ile Yunanistan'ın özerk bir devlet olması için taraflar arasında ateşkes yapılmasında arabulucu olma konusunda anlaşmıştır.⁸⁴ Bu protokol ile Osmanlı sultanına vergi vermesi şartıyla özerk bir Yunan Devleti'nin varlığı tanınarak sınırları belirlenmiştir. St. Petersburg protokolün 3. maddesine göre Rusya, Osmanlı Devleti ile savaşa girse dahi bu anlaşmanın bozulmayacağı şeklindedir. Ayrıca bu maddeye göre Bâbıali ile Yunan tebaası arasında bir müdahaleye gerek olursa iki ülke "birlikte ya da ayrı ayrı" duruma müdahale edebilecektir.⁸⁵ Bu protokolü Fransa da 1827 Londra Antlaşması ile kabul etmiştir. Canning tarafından "barışçıl bir müdahale" olarak tanımlanan bu politika doruk noktasına Navarin Savaşı ile ulaşacak ve Ekim 1827'de İngiliz, Rus ve Fransız birleşik donanması Türk- Mısır donanmasını imha edecektir.⁸⁶

Yunanlar ise çok zor durumda kalmıştır. Zira Atina'nın Türklerin eline geçmesi isyan sürecindeki neredeyse en büyük hayal kırıklığı olmuştur. Bu nedenle isyancılar İstanbul'daki Rus büyükelçisine verilmek üzere içinde buldukları durumu anlattıkları bir mektupla Rusya'dan yardım istemişlerdir. Çünkü sadece Rusya'nın yardımı ile kurulacak bir Yunan Devleti, geniş topraklara ve gelecekte sahip olacağı özerklik için yeterli haklara sahip olacaktır. Ayrıca uzun süre Rus Dışişleri Bakanlığı yapmış Kapodistrias ismi onlarda sempati uyandırmaktadır.⁸⁷ Bu nedenle Büyük Güçlerin hazırladıkları antlaşmalarla oluşturulan Yunan Geçici Meclisi 2 Nisan 1827'de hükümet başkanı olarak yedi yıllığına Ioannis Kapodistrias'ı seçmiştir. Aslında bu ilk davet değildir. 1824'te benzer bir teklif yapılmıştır.⁸⁸

Öte yandan Rusya'nın etkinliğini arttıracak her türlü faaliyet, İngiltere tarafından memnuniyetsizlik ile karşılanmaktadır. Bu nedenle İngiltere, 1827 sonbaharına kadar Rusya ile olan işbirliklerine mesafeli davranmış hatta Canning, herhangi bir görüşme için Rus yetkilileri bile kabul etmemiştir. 1827

⁸³Sparo, *a.g.e.*, s. 153.

⁸⁴W. Alison Phillips, *The War of Greek Independence 1821 to 1833*, Smith, Elder Co, London 1897, s. 246- 247.

⁸⁵Anderson, *a.g.e.*, s. 84- 85.

⁸⁶Clogg, *a.g.e.*, s. 58- 59.

⁸⁷Sparo, *a.g.e.*, 165- 166, 169.

⁸⁸Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ/Ζ, Συν. Κώστας Δαφνής, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα 1986, s. 245.

senesinin Haziran ayında Avusturya hala açıkça Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumaya devam etmektedir ve İngiltere'ye bazı yeni öneriler götürmüştür. Ancak İngiltere'nin bunu kabul etmemesi halinde ise Rusya'nın tek başına hareket edeceğini bildirmesi nedeniyle Londra'da yeniden görüşmeler başlamıştır. Uzun süren müzakereler sonunda Rusya, İngiltere ve Fransa arasında 6 Temmuz 1827 tarihinde Londra Antlaşması imzalanmıştır.⁸⁹

Aslında arabuluculuk yöntemiyle savaşın sona erdirilmesi ve kabul etmeyen taraf için zorlama tedbirlere başvurulması Rusya'nın uzun süredir istediği bir şeydir.⁹⁰ Nitekim Cannig de Yunan meselesinin çok çetrefilli olduğunu ve de gelinen noktada diplomatik bir çözümün son derece zor olduğunu düşünmektedir. Çünkü anlaşma için Yunanlar da Türkler de ödün vermemekte aksine iki taraf anlaşma yerine savaşarak ölmeyi tercih etmektedir. İngiltere'nin emperyal siyaseti Hindistan'ı korumaya, Rusya'nın siyaseti ise Akdeniz'e ulaşmaya odaklanmıştır. Dolayısıyla bu stratejik çatışma nedeniyle gelinen noktada diplomatik bir çözüm son derece zor görünmektedir. Bu nedenle müttefikler çözümü, Osmanlı Devleti'ni ateşkese razı etmek için Navarin'de bulunan Osmanlı- Mısır deniz gücünü tamamen imha etmekte bulmuştur. Navarin Savaşı'nın⁹¹ sonucu İstanbul'a ulaştığında Osmanlı Devleti, bu üç devletle olan ilişkilerini kesmiş ve Rusya ile daha önceden yapılmış olan Akkerman Antlaşmasını feshederek Rusya'ya karşı savaş ilan etmiştir. Bu savaş, Yunan hareketine rahat bir nefes aldırıştır. Çünkü Rus ordusunun Balkanlar'da bulunması Osmanlı yetkililerinin bölgeye gerekli silah, besin ve benzeri malzemeleri götürmesine engel olmuştur. Bu nedenle Türk güçlerinin büyük bir kısmı kuzeye ve sıcak çatışma bölgelerine çekilmiştir.⁹²

Bu esnada Yunan sorunu kısa bir süre için de olsa Osmanlı siyasetinin ilgisinden uzaklaşmış ve Büyük Güçler de meseleyi yeniden düzenleme fırsatı bulmuştur. 1828 senesinin Eylül ayında İstanbul'daki Rus, İngiliz ve Fransız temsilcileri bu soruna bir çözüm bulmak için Poros Adası'nda bir araya gelmiştir. Yavaş ve zorlu geçen görüşmeler Aralık 1828 tarihinde herhangi bir anlaşmaya varılmadan son bulmuştur. Ancak ilerleyen zamanda Büyük

⁸⁹Sparo, *a.g.e.*, s. 166- 173.

⁹⁰Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 188-189.

⁹¹Mora yarımadasının güneybatısında yer alan Navarin'de 20 Ekim 1827 tarihinde İngiliz, Fransız ve Rus donamalarından oluşan mürettebat Osmanlı- Mısır donanmasını herhangi bir savaş durumu olmamasına rağmen ani baskın ile imha etmiştir. Osmanlı tarihinde "Navarin Faciası" olarak geçen bu olay neticesinde Osmanlı Devleti, müttefiklerden tazminat talep ettiyse de bir sonuç almamıştır. 29 Ağustos 1828 tarihinde Navarin'e gelen Fransız ordusu şehri teslim almıştır. Ayrıntı için bkz. İdris Bostan, "Navarin", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s.442- 443.

⁹²Sparo, *a.g.e.*, s.223- 226.

Güçler'in temsilcilerinin anlaşmasıyla görüşmeler yeniden başlamıştır. Varılan mutabakata göre kurulacak olan Yunan Devleti'nin sınırları Mora'nın dışında Volos Körfezi'nden Arta Körfezi'ne kadar genişletilecektir. Bu sınırlar Fransız ve Rus temsilciler tarafından kabul edilmesine rağmen İngiliz Hükümeti, sınırların Mora ve Kiklad Adaları ile sınırlandırılmasını istemiştir. Amacı, yeni devletin Rusya'nın bir uydusu olmasının önüne geçmektir.⁹³ İngiltere'nin bu isteği nedeniyle Londra'da yeniden görüşmelere başlanmıştır. Müzakereler sonunda 22 Mart 1829 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında Londra Protokolü, ardından da 3 Şubat 1830 tarihli başka bir protokol yapılmıştır. Osmanlı Devleti ise Ruslarla yapmış olduğu savaş sonunda imzaladığı Edirne Antlaşması⁹⁴ ile yapılan bu protokolleri tanımaya zorlanmıştır.⁹⁵ Burada dikkati çeken husus üç büyük devletin yapmış olduğu diplomatik temaslara Yunan temsilcilerin çağrılmamış olmasıdır. Çünkü İngiltere'nin Kapodistrias'ı Rus yanlısı olarak görmesi ona güvenmesini engellemiştir.⁹⁶ Bu nedenle görüşmeler sonucunda Rusya'nın istediği Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir Yunanistan yerine bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulmasına karar verilmiştir. Hatta Metternich bile Rus etkisine girebilecek özerk bir Yunanistan yerine bağımsız bir Yunan Devleti fikrini benimsemiştir.⁹⁷ Aslında bu durum Avrupalı Güçler'in bir yandan birbirlerini denetim altına tutarken bir yandan da birbirilerine karşı avantaj sağlamaya

⁹³Steven Richmond, *The Voice of England in The East Stratford Canning and Diplomacy with the Ottoman Empire*, I. B. Tauris, London, New York 2017, s. 147-186.

⁹⁴16 maddeli antlaşmanın 10. maddesine göre Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Yunanistan hakkında Londra'da 6 Temmuz 1827 tarihinde yapmış olduğu antlaşma ile birlikte 22 Mart 1829 tarihinde yaptıkları antlaşmayı kabul edecektir. Başka bir deyişle bu durum Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne vergi verir özerk bir devlet olmasını kabul etmesi anlamına gelmektedir. Bu, Yunan bağımsızlığına giden süreçte çok önemli bir adımdır. Ancak bir süre sonra İngiltere'nin önderliğinde İngiltere, Fransa ve Rusya 22 Mart 1829 tarihli protokolden vazgeçerek tamamen bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulması için 3 Şubat 1830 tarihinde Londra'da yeni bir protokol imzalamıştır. Bu protokolün 1. maddesine göre Yunanistan, her türlü siyasi, idari ve ticari serbestliğe sahip bağımsız bir devlettir. 8 Nisan tarihli ortak nota ile bu son protokol Osmanlı yetkililerine bildirilmiştir. Osmanlı yönetimi de 24 Nisan tarihinde bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Şerafettin Turan, "1829 Edirne Antlaşması", *AÜ. DTCF, C.IX/1- 2*, Ankara, 1951, s. 120- 144.; Osmanlı Devleti'ni bu antlaşmayı kabul etmeye razı eden olay ise Mora'daki Yunan hareketini bastırmak için yardım istediği Mehmet Ali Paşa ile Suriye'de savaşmasıdır. Zira Paşa, Mora Savaşı sırasındaki başarıları karşılığında Suriye'deki dört paşalığın kendisine verilmesini talep etmiştir. Ancak savaş sonunda Osmanlı yönetiminin bunu reddetmesi üzerine, Mehmet Ali Paşa'nın, hak ettiğini düşündüğü şeyi güç kullanarak almak istemesi Osmanlı ve Mısır güçlerini Suriye'de karşı karşıya getirmiştir. Ayrıntı için bkz. Fahmy, *a.g.e.*, s. 40- 41.

⁹⁵Bayrak, *a.g.m.*, s. 83.

⁹⁶Jelavich, *a.g.e.*, s.253.

⁹⁷Anderson, *a.g.e.*, s. 93.

çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü her birinin kendine özgü kaygıları bulunmaktadır.⁹⁸

Kapodistrias'ın Yunanistan'ın ilk başkanı olmasında Çar I. Nikola'nın girişimleri önemli olmuş ve yeni kurulan devletin yapısı onun siyasi ideolojileri bağlamında şekillenmiştir. Başka bir deyişle yeni devlet, Rusya yanlısı, modern, liberalizm etkilerine açık ve Batı yanlısı politik amaçlar güden bir devlet olarak kurgulanmıştır. Batıcılığı onun Batıda eğitim görmesinin ve Rus liberalizmiyle ilişkisinin bir ürünüdür. Batı modelli bürokratik bir devlet oluşturmak ve kolektif iş birliğine dayanan kanunların hazırlanması Kapodistrias'ın politik idealidir. Ancak onun döneminde bağımsızlık sonrası Fenerli yönetici sınıfa, yerel askeri yöneticilere ve kiliseye karşı olumsuz tutumu hoşnutsuzluklara neden olmuştur. Özellikle kişisel ve bölgesel çıkarlar yerine bütünleştirici merkezi bir siyaset takip etmesi Yunan isyanında Osmanlı'ya karşı savaşıyor yerel önde gelenlerin ve eski düzenin ayrıcalıklı sınıflarının muhalefetiyle karşılaşmıştır. Dolayısıyla her biri birbirinden farklı beklentiler içinde olan fraksiyonların taleplerini karşılayamayan Kapodistrias çok fazla düşman kazanmıştır. Elbette ortaya çıkan hoşnutsuzluklar arasında onun temsil etmekte olduğu Rus nüfuzunun sona ermesini isteyen İngiltere ve Fransa da bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkede oluşan böylesi bir kaotik ortamda Kapodistrias, 9 Ekim 1831 tarihinde bir suikaste yaşamını yitirmiştir.⁹⁹ Onun 1828 ile 1831 yılları arasındaki kısa politik hayatında genel itibarıyla ülkede Rus etkisinin baskın olduğu bir dönem olduğu söylenebilir.

Sonuç

Yunan bağımsızlığı fikrinin oluşmasında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askeri, ekonomik ve yönetsel gerilemenin yanı sıra Amerika ve Avrupa'da yaşanan devrimci hareketlerin ve onların oluşturduğu ideolojik-politik bilinçlenmenin büyük etkisi vardır. Uzun süren hazırlık aşamasından sonra 1821 senesinde silahlı bir ayaklanma ile Osmanlı Devleti'nden ayrılmaya yönelik topyekün bir başkaldırı hareketi başlamıştır. İsyanın çıktığı bölgenin Avrupa'dan Osmanlı coğrafyasına ulaşan deniz ticaret yolları üzerinde, bütün Akdeniz ticaretini etkileyecek stratejik konumu nedeniyle bu konu, Avrupa diplomasisini uzun yıllar meşgul etmiş ve Yunanlar, yaklaşık on yıl süren mücadeleler sonunda kendi devletlerini kurabilmiştir. Bu bağlamda Yunan bağımsızlığı fikrinin olgunlaşmasında ve bu fikrin eyleme dönüşmesinde Rusya'nın en önemli ülkelerden biridir. Çünkü Yunan isyanını

⁹⁸Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür Milli Edebiyatın İcat Edilişi*, Çev.Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1998, s. 62.

⁹⁹Petropoulos, *a.g.e.*, s. 108- 111.

başlatanlar çeşitli nedenlerden dolayı Osmanlı ülkesinden ayrılarak Rusya'ya sığınmış kimselerdir. Bu kişilerin Rusya'daki en önemli koruyucusu ise uzun yıllar Rus Çarlığına hizmet etmiş olan Ioannis Kapodistrias'tır. Onun 1800-1807 yılları arasında Rusya adına Yedi Ada Cumhuriyeti'nde olağanüstü yetkili olarak görev yapması, ileride Yunan hareketi içerisinde yer alacak pek çok isimle önceden tanışmasını sağlamıştır. 1816 ile 1822 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı yapan Kapodistrias, Yunan isyanı başladığında diplomatik girişimleri ile Rus Çarını etkilemeye ve onu bu meseleye dahil etmeye çalışmıştır. Fakat Napoléon savaşları sonrasında oluşturulan yeni Avrupa düzeni, eski yönetimlerin korunmasını esas aldığı için oluşturulan Kutsal İttifak'a bağlı kalan Çar I. Aleksander, isyana mesafeli yaklaşmış ve Yunan isyanına destek vermemiştir. Bu nedenle Yunan meselesi büyük ölçüde Avusturya'nın kontrolünde ilerlemiştir.

Rusya'nın Yunan isyanına tam olarak müdahil olması ve bağımsızlığa aktif destek vermesi 1825 senesinden sonra gerçekleşmiştir. Çünkü bu meselenin neden olduğu kaos ortamı sürdürülebilir olmaktan çıkarak Rusya'nın ticari faaliyetlerini olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu nedenle yeni Çar I. Nikola'nın bu meseleye bakış açısı farklı olmuş ve Rusya'nın bu konudaki pozisyonu değişmiştir. Bu nedenle Rusya'nın diplomatik girişimleri neticesinde bu konunun nihai çözüme kavuşması adına Yunan sorunu, uluslararası boyuta taşınmıştır. 1828 senesinde Kapodistrias'ın Yunan hareketinin başına geçmesi ve kurulacak devletin ilk başkanı olması da Rusya'nın girişimleri neticesinde gerçekleşmiştir. Kapodistrias'ın başkanlığındaki Yunan Devleti, Rusya yanlısı, modern ve liberalizm etkilerine açık bir devlet olarak kurgulanmış ve bu durum onun 1831 senesinde hayatını kaybetmesine kadar devam etmiştir.

Kaynakça

1-Kaynak Eserler

Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια Αυτοβιογραφία*, Τ/Α,

Συν. Κώστας Δαφνής, Κ. Θ. Δημαράς, Αριστείδης Στεργέλλης, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα, 1976.

Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ/ Β, Συν. Κώστας Δαφνής, Αριστείδης Στεργέλλης, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών, Κέρκυρα 1978.

Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ/ ΣΤ, Συν. Κώστας

Δαφνής, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών Κέρκυρα, 1984.

Ioannis Kapodistrias, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τ/ Ζ, Συν. Κώστας Δαφνής, Εκδ. Εταιρεία Κερκυραϊκών Σπουδών Κέρκυρα, 1986.

2-Araştırma ve İncelemeler

Anderson, Matthew.S., *Doğu Sorunu, 1774- 1923 Uluslararası İlişliler*

Üzerine Bir İnceleme, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789- 1914*, Timaş Yayınları, 2013

Aslantaş, Selim, *Osmanlıda Sırp İsyanları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*,
Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Ahmad, Feroz, *Jön Türkler ve Osmanlı'da Milletler Ermeniler, Rumlar, Arnavutlar Yahudiler ve Araplar*, Çev. Ayşen Gür, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017.

Atabay, Mithat, *Aydınlanma Çağı ve Avrupa*, Nobel Yayınları, Ankara 2004.

Bayrak, Meral, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanı Sırasında Avrupa Devletlerinin Tutumu", *Osmanlı*, C. 2, s. 71-86, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

Beydilli, Kemal, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *TDVİA*, C. 26, Ankara 2002, s.524- 527.

Bostan, İdris, "Navarin", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 441- 443.

Brewer, David, *The Greek War of Independence The Struggle for Freedom Ottoman Oppression and Birth of the Modern Greek Nation*, The
Overlook Press, New York 2001.

Bridge, F. D., "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900- 1918", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.36- 59.

Bushkovitch, Paul, *Rusya'nın Kısa Tarihi*, Çev. Mehmet Doğan, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2016.

Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

Edouard, Driault, *Napoléon'un Şark Siyaseti, Selim-ı Salis Napoleon, Sébastiani ve Gardane*, Ter. Köprülüzâde M. Fuad, Tercüme, Çeviri yazı, Selma Günaydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

- Fahmy, Khaled, *Paşanın Adamları Kavalalı Mehmed Ali Paşa Ordu ve Modern Mısır*, Çev. Deniz Zarakol, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- Findley, Carter, V., *Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789- 2007*, Çev. Güneş Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Finkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300- 1923*, Çev. Zülal Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Fulton, Bruce, L., "Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu" *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, Ed. Marian Kent, Çev. Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 164- 198.
- Güllü, Ramazan, E., *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2018.
- Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla Kadar*, Çev. Kezban Acar, İletişim Yayınları İstanbul, 2006.
- Hammer, J.Von, *Osmanlı Tarihi Devlet-i Aliye*, Haz. Hüseyin Tekinoğlu, Kamer Yayınları, İstanbul 2013.
- Hobsbawm, Eric, *Devrim Çağı 1789- 1848*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara 2003.
- Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi 18 ve 19.Yüzyıllar*, C.1, Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşim Koç, Küre Yayınları, İstanbul 2013.
- Jusdanis,Gregory, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür Milli Edebiyatın İcat Edilişi*, Çev.Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1998.
- Kedourie, Elie, *Avrupa'da Milliyetçilik*, Çev. M. Hâluk Demirtaş, MEB Yayınları, Ankara 1971.
- Kohn, Hans, *Panslavizm ve Rus Milliyetçiliği*, Çev. Agah Oktay Güner, İlgü Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- Mazarakis- Ainian, I. K., Η Φιλική Εταιρεία, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Αθήνα, 2007.
- Mazour, Anatole G., *The Firts Russian Revolution 1825 Dekembrist Movement It's Origins, Development and Signifiance*, University of California Press, California 1937.
- McNeill, William, *Dünya Tarihi*, Çev.Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara 2013.
- Norman Davies, *Avrupa Tarihi Doğu'dan Batı'ya Buz Çağı'ndan Soğuk Savaş'a Urallar'dan Cebelitarık'a Avrupa'nın Panoraması*, Ed.

- Mehmet Ali Kılıçbay, Çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, İmge Kitabevi, Ankara 2006.
- Örenç, Ali Fuat, “Yunanistan’ın Bağımsızlığı Sürecinde Yok Edilen Mora Türkleri”, *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi*, S.11/ 12, Ankara 2011, s. 5- 32.
- Örenç, Ali Fuat, “Yedi Ada Cumhuriyeti”, *TDVİA*, C.43, İstanbul 2013, s. 384-387.
- Papageorgiou, Stefanos, P., *Απο Το Γένος Στο Εθνός Η Θεμελίωση του Ελληνικού Κράτους 1821- 1862*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005.
- Papakostas, Lefteris, *Αναρχικός Πολιτεύομενοι Διπλώματία και Πολιτική στη Νεότερη Ελλάδα 1821- 1936*, Εκδ. Αγγελάκη, Αθήνα 2014.
- Petridis, Paulos B., “Αλέξανδρος Υψηλάντης και Ιωάννης Καποδιστριας Η κοινή τους Πορεία στον Αγώνα της Εθνικής Αναγέννησης”, *Μνήμη Αλεξάντρος Υψηλάντη 200 Χρόνια Από την Γέννηση του (1792-1992)*, Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1995, s. 47- 58.
- Petropoulos, John, A., *Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833- 1843*, Princeton University Press, New Jersey 1968.
- Phillips, W. Alison, *The War of Greek Independence 1821 to 1833*, Smith, Elder Co., London 1897.
- Poole, Stanley, L., *Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları*, Çev. Can Yücel, Yurt Yayınları, Ankara 1988.
- Riasanovsky, Nicholas.V.; Steinberg Mark D., *Rusya Tarihi Başlangıçtan Günümüze Kadar*, Çev. Figen Dereli, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2014.
- Richmond, Steven., *The Voice of England in The East Stratford Canning and Diplomacy with the Ottoman Empire*, I. B. Tauris, London New York 2017.
- Roberts, J.M., *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2015.
- Rodakis, Periklis O *Αλέξανδρος Υψηλάντης και η Φιλική*, Εκδ. Γορδιος, Αθήνα 1996.
- Seignobos, Charles, *Rusya'nın Doğuşu'ndan Çar II. Nikola'ya Rus Hükümeti*, Haz. Vefa Kurban, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.
- Sonyel, Salahi, R., *İngiliz Belgelerinde Türk- Yunan İlişkileri 1821- 1923*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

- Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler, 110 Yılın Öyküsü (1711- 1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000.
- Sparo, Olga Borisovna, *Η Απελευθέρωση της Ελλάδος και η Ρωσία (1821-1829)*, Μετ. Α. Σαρανταπούλου, Εκδ. Φέξη, Αθήνα 1971.
- Todoroava, Maria, *Balkanları Tahayyül Etmek*, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Turan, Şerafettin. “1829 Edirne Antlaşması”, *AÜ. DTCF*, C.IX/1-2, Ankara 1951, s.111-151.
- Vakalopoulos, Apostolos, E., “θαρραλέα υποστήριξη του Αλέξ. Υψηλάντη από τον Μολδοβόλο λόγιο και Ρώσο Διπλωμάτη Αλέξ. Στούρτζα μετά την Αποκήρυξη του κινήματος από τον Τσάρο Αλέξανδρο Α’”, *Μνήμη Αλεξάντρος Υψηλάντη 200 Χρόνια Από την Γέννηση του (1792-1992)*, Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1995, s.19- 33.
- Vernadsky. George, *Rusya Tarihi*, Çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul 2019.
- Vournas, Thasos, *Φιλική Εταιρία: α’ το παράνομο οργανωτικό της, β’ ο διωγμός της από τους ξένους*, Εκδ. Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1982.
- Walicki Andrezej, *Rus Düşünce Tarihi Aydınlanma’dan Marksizme*, Çev. Alâeddin Şenel, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Yeşil, Fatih, *Trajik Zafer: Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz’deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi, 1806- 1807*, Ed. Emre Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.